

УДК: 327

Наталія Піпченко,

доктор політичних наук, професор,

Навчально-науковий інститут міжнародних відносин,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка;

nataliyapo@gmail.com

ORCID ID 0000-0003-3759-7085;

Ярослав Лепеха,

студент 2 курсу магістратури освітньої програми

«Міжнародні комунікації»,

Навчально-науковий інститут міжнародних відносин,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка;

yaroslav.universal@gmail.com

DOI 10.29038/2524-2679-2023-01-75-90

ПІДТРИМКА ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НІМЕЧЧИНИ ІНСТРУМЕНТАМИ СТРАТЕГІЧНИХ КОМУНІКАЦІЙ*

Німеччина обрала для себе збалансовану модель розвитку довірливих відносин із ключовими партнерами та спонукання до співпраці інших міжнародних акторів. З огляду на це, керівництво країни зосередилося на просуванні цінностей культурної політики Німеччини, що поєдналося з активною фінансово-економічною діяльністю та боротьбою з негативними наративами про країну. Ключовими завданнями стратегічних комунікацій Німеччини стали формування позитивного образу держави, трансформація міжнародно-політичного статусу та збереження передової ролі в ЄС. Установлено, що стратегічні комунікації Німеччини мають внутрішню й зовнішню спрямованість, а їх ефективність пов'язана зі свободою та вмотивованою діяльністю німецьких недержавних інституцій. Унаслідок повномасштабної війни Росії проти України зовнішньополітична діяльність Німеччини була зосереджена на підтримці територіальної цілісності та суверенітету України, сприянні розвитку демократії та економіки країни, а також боротьбі з російськими дезінформаційними кампаніями, спрямова-

---

*Дослідження присвячене 30-річчю заснування в Україні освітньо-наукового напрямку «Міжнародна інформація/комунікації»

ними на дискредитацію політичних, економічних, безпекових і соціально-гуманітарних здобутків Німеччини. При цьому в процесі просування загальноєвропейських інтересів та захисту від гібридних загроз провідна роль ФРН дедалі більше досягається за допомогою використання жорстких методів управління й фінансово-економічної міці. Хоча зовнішньополітичне відомство Німеччини та активізувало наявні комунікаційні інструменти, щоб покращити якість власної комунікації й протидіяти поширенню неправдивої інформації про зовнішньо- та внутрішньополітичні ініціативи держави. Упродовж наступних років спостерігатиметься зміна зовнішньополітичних пріоритетів як Німеччини, так і інших міжнародних акторів, а також посилення спільних міжнародних дій щодо протидії поширенню неправдивої інформації та об'єднання міжнародних зусиль щодо вдосконалення правового й технічного регулювання засобів спілкування із зовнішньою та внутрішньою аудиторіями.

Ключові слова: зовнішньополітична діяльність, стратегічні комунікації, дезінформація, Німеччина.

Nataliia Pipchenko,

Taras Shevchenko National University of Kyiv,
ORCID ID 0000-0003-3759-7085;

Yaroslav Lepekha,

Taras Shevchenko National University of Kyiv

SUPPORT OF GERMANY'S FOREIGN POLICY ACTIVITIES WITH STRATEGIC COMMUNICATIONS INSTRUMENTS

Germany has chosen for itself a balanced model of developing trusting relations with key partners and encouraging the cooperation of other international actors. As a result, the country's leadership focused on promoting the values of Germany's cultural policy, which was combined with active financial and economic activity and the fight against negative narratives about the state. The formation of a positive state image, the transformation of international political status and the preservation of a leading role in the EU became the key tasks of Germany's strategic communications. It has been established that Germany's strategic communications have an internal and external orientation, and their efficiency is related to the freedom and motivated activity of German non-state institutions. As a result of Russia's full-scale war against Ukraine, Germany's foreign policy activities were focused on supporting the territorial integrity and sovereignty of Ukraine, promoting the development of the country's democracy and economy,

as well as combating Russian disinformation campaigns aimed at discrediting Germany's political, economic, security, social and humanitarian achievements. At the same time, in the process of promoting common European interests and protecting against hybrid threats, the leading role of Germany is increasingly achieved through the use of strict management methods, as well as financial and economic strength. Although the Federal Foreign Office of Germany activated the available communication tools in order to improve the quality of its own communication and counteract the spread of false information about the foreign and domestic political initiatives of the state. In the coming years, there will be a change in the foreign policy priorities of both Germany and other international actors, as well as the strengthening of joint international actions to counter the spread of false information and the unification of international efforts to improve the legal and technical regulation of the communication means with external and internal audiences.

Key words: foreign policy activity, strategic communications, disinformation, Germany.

1. ВСТУП

Постановка проблеми. Провідну роль у забезпеченні національних інтересів Німеччини відіграє Міністерство закордонних справ ФРН, яке за допомогою інструментів стратегічних комунікацій формує різнобічну цілісну картину про країну, що дає змогу роз'яснювати громадськості політику уряду, розповсюджувати інформацію про її інвестиційний стан і туристичні можливості, а також освітні програми. Сучасні стратегічні комунікації Німеччини трансформувалися із заходів, розроблених для медійного закордонного представництва в широкомасштабні іміджеві кампанії та стратегію боротьби з дезінформацією на регіональному й міжнародному рівнях.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням зовнішньої політики Німеччини та особливостей її взаємодії з міжнародними акторами займаються такі зарубіжні фахівці, як Дж. П. Г. Бах, Й. Хабермас, Р. Клемент, К. Хофхансель, М. Кемпфе, Т. Мейер, У. Сарчінеллі, В. Шульц, С. Вольфганг, Л. Вацаль, Г. Зеддіс та інші. Серед українських дослідників можна виокремити наукові праці О. Брусилівської, В. Гондюла, В. Копійки, Р. Кривоноса, М. Кухтіна, А. Мартинова, Є. Макаренко, Б. Приймака, С. Вилінського, О. Шевчука та інших, які досліджували питання як зовнішньополітичної діяльності Німеччини загалом, так і регіонально-секторальну політику держави, спрямовану на підтримку глобальних взаємозв'язків.

Мета дослідження – з'ясувати сутність і потенційні можливості використання стратегічних комунікацій у структурі зовнішньої політики Німеччини, а також виявити рівень їх ефективності під час просування національних інтересів держави.

2. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Вивчення особливостей розвитку стратегічних комунікацій ФРН становить особливий інтерес, оскільки завдяки використанню стратегій несилових дій країні вдалося відновити міжнародно-політичний та економічний вплив у світі. Після об'єднання в 1990 р. країна стала нарощувати ресурси й інструменти м'якого впливу для виконання як внутрішньополітичних, так і зовнішньополітичних завдань. З огляду на це, Німеччина перетворилася на локомотив європейської інтеграції, до чийої думки прислухаються під час виникнення кризових явищ як у межах європейських, так і багатосторонніх інституцій, у яких вона прагне займати лідируючі позиції. Із кінця ХХ ст. спостерігаємо оновлення геополітичного статусу Німеччини, яка розпочала активну трансформацію сприйняття власного міжнародно-політичного образу світовою спільнотою.

Відзначимо, що політична еліта Німеччини з обережністю підходить до вибору зовнішньополітичної стратегії, що містить суперечливі положення. Тому використання інструментів м'якої взаємодії дає змогу збалансовано виконувати зовнішньополітичну діяльність, що ґрунтується на морально-етичних аспектах міжнародно-політичного життя й ресурсах, які застосовувалися ФРН із часу післявоєнного відновлення країни.

Більшість зовнішньополітичних завдань держави, які можуть бути реалізовані в межах м'якої взаємодії з партнерами, розраховані на довгострокову перспективу просування німецьких економічних інтересів, покращення міжнародно-політичного образу, зростання політико-безпекового впливу у світі, запобігання негативним соціально-політичним змінам в інших країнах, які викликають неконтрольовані міграційні потоки та економічну стагнацію. Тому в короткостроковій перспективі керівництво країни зосереджене на підтримці провідного міжнародно-економічного статусу Німеччини зі збереженням політичного впливу в межах ЄС та його розширенням на інші регіони.

Першу спробу трансформації сприйняття Німеччини у світі було здійснено за каденції канцлера Х. Коля, який оголосив про перехід Німеччини до повноцінної міжнародної активності, що передбачала незалежний зовнішньополітичний курс і відмову від самообмежень, а

з приходом А. Меркель такий підхід переріс у готовність Німеччини взяти на себе відповідальність за просування європейських пріоритетів у світі. Для того щоб домогтися лідерства, керівництво країни розпочало несилковими засобами досягати таких завдань, як зміна міжнародно-правового статусу ФРН і перетворення держави на демократичну державу; поліпшення міжнародного образу країни через поширення німецької мови та культури; закріплення лідируючих позицій у ЄС через фінансово-економічні ініціативи, які спрямовані на соціальну, екологічну, енергетичну та технологічну модернізацію всіх держав-членів.

Зміни концепції просування національних інтересів ФРН відбулися після представлення урядом у травні 2002 р. доповіді про «Стан розвитку та заходи реформування у сфері медійного закордонного представництва» [1]. У документі проаналізовано стан інструментів, спрямованих на позиціонування федеральних органів влади та запропоновано рекомендації щодо ефективності інформаційно-комунікаційних засобів. Наступним кроком стало оновлення засад дипломатичної роботи на рівні зовнішньополітичного відомства ФРН, коли відбулося створення мережі для оперативного зв'язку МЗС із дипломатичними представництвами за кордоном; започаткування функціонування онлайн-порталів дипломатичного відомства та місій за кордоном; розробка тематичних вебсайтів із питань двосторонніх відносин, економічних і культурних зв'язків; проведення цільових іміджевих кампаній; інформування зовнішньої аудиторії з різних питань зовнішньої політики ФРН. Утіленням проєктів у сфері використання цифрових технологій із метою забезпечення національних інтересів активно почали займатися МЗС ФРН і дипломатичні представництва, а також інші федеральні міністерства, структурні підрозділи яких брали участь у комунікативних кампаніях, організації та реалізації культурних й освітніх програм.

Із початку 2004 р. німецькі посольства й генеральні консульства об'єднано з міністерством закордонних справ та між собою за допомогою спільної захищеної мережі для конфіденційного спілкування, що уможливило прямий та одночасний доступ дипломатичних представників до оперативної, тактичної й стратегічної інформації, а саме: до бази даних міністерства закордонних справ; матеріалів про стан справ, заміток і документації про перемовини, підготовлених для міністра; контенту іноземних і німецьких онлайн-газет, журналів; баз даних; телевізійних програм; поточної діяльності членів німецького уряду, їхніх виступів та інтерв'ю. Через виділений урядовий канал співробітники зовнішньополітичного відомства отримали можливість обмінюватись інфор-

мацією й даними зі співробітниками інших відомств. Для інформаційної підтримки дипломатів МЗС ФРН забезпечує посольства повним списком посилань на важливі заяви членів федерального уряду, ЄС, НАТО та ООН, а також надає доступ до конфіденційних документів, розміщених у локальній мережі міністерства. Із 2005 р. електронний потік урегульовано за допомогою створення інтернет-порталу зовнішньополітичного відомства [2].

Міністерство закордонних справ ФРН і закордонні представництва створюють, безпосередньо або опосередковано фінансують онлайн-ресурси, призначені для інформування світової громадськості. Вебсайт Міністерства закордонних справ ФРН (auswaertiges-amt.de) створено в 1995 р., і тодішній міністр закордонних справ К. Кінкель був першим, який відповідав у режимі онлайн на запитання, що стосувалися ролі ФРН у процесах європейської інтеграції. Інформаційно-організаційними функціями онлайн-порталу МЗС ФРН, а також інших дипломатичних представництв у країнах перебування передбачено супровід зовнішньої політики держави; роз'яснення її пріоритетів; інформування; представлення документації; позиціонування.

Інформаційні ресурси МЗС ФРН і дипломатичних представництв розраховані на такі цільові групи, як [2]:

- журналісти, які можуть отримати актуальні новини, виступи та інтерв'ю, графік роботи міністра закордонних справ, а також компетентну інформацію щодо складних питань зовнішньої політики; тематичні брошури, фото, статистику, підготовлені репортажі;

- особи, котрі цікавляться питаннями зовнішньої політики й можуть отримати документацію щодо трансатлантичних відносин, німецької політики на Близькому Сході, прав людини, роззброєння, захисту навколишнього середовища, двосторонніх відносин, культурного обміну;

- особи, які цікавляться політикою держави на рівні ЄС;

- німецькі туристи, для яких актуальною є інформація щодо подорожей у різні країни, безпека туризму та медичне обслуговування;

- молодь, для якої призначена інформація щодо освіти в Німеччині й за кордоном;

Потрібно враховувати, що онлайн-ресурси переважно розраховані на закордонну аудиторію, тому інформація подається англійською, французькою, іспанською та арабською мовами. Це дає змогу зовнішньополітичному відомству охоплювати в декілька разів більшу аудиторію, ніж іншим європейським дипломатичним установам, які переважно працюють з англійською мовою.

Отже, створені тематичні онлайн-ресурси та акаунти в соціальних медіа стали інструментами стратегічних комунікацій, до завдань яких віднесено різнобічне інформування зарубіжної громадськості про події в Німеччині, пропагування політичних й економічних програм держави для залучення інвестицій і встановлення взаємовигідного співробітництва. Крім базової інформації про Німеччину, вони містять тематичні сторінки щодо подорожей до країни, освіти, обміну студентами між навчальними закладами, а також відео- та фотогалереї про країну. Для підтримки діалогу з різними цільовим групами створено офіційні акаунти в соціальних медіа, які розділені за регіональним (азійська, африканська, європейська чи східна політика) і тематичним принципами – гуманітарна допомога, енергетика, економіка, ООН, зовнішня культурна та освітня політика, безпечні подорожі тощо.

Серед практичних інструментів стратегічних комунікацій можна виокремити регіональні інформаційні центри МЗС ФРН [3], які поширюють актуальну інформацію про політику, економіку та культуру Німеччини в країнах перебування. Зокрема, функціонує Німецький інформаційний центр (germany.info) при Посольстві ФРН у США; Центр інформації та документації (cidal.diplo.de) при німецькому Посольстві у Франції, що разом із французьким Посольством у Німеччині випускає огляд німецької преси французькою мовою. Із 2005 р. відкрито Німецько-арабський інформаційний центр (almania-info.diplo.de) при Посольстві ФРН у Єгипті, щоб інформувати арабський світ про Німеччину арабською мовою й поширювати інформацію про події з арабського світу у власній країні. Із 2002 р. МЗС фінансує онлайн-платформу «Діалог з ісламом» (qantara.de), на якому інформаційні ресурси подаються німецькою, англійською та арабською мовами. Роботу ресурсу підтримують інформаційне агентство ФРН «Deutsche Welle», Федеративне управління політичної освіти, мережа культурно-інформаційних центрів дипломатичних установ Гете-Інститут та Інститут міжнародних відносин. Окремо відкрито регіональні інформаційні центри в Бразилії (brasil.diplo.de) та інших країнах Латинської Америки (alemaniaparati.diplo.de), а також в африканських державах (germanyinafrica.diplo.de).

Ефективність інструментів публічної дипломатії, яка наразі трансформувалась у стратегічні комунікації, була доведена ще на початку 2000 рр. Так, для проведення року ФРН у Японії у 2005–2006 рр. на вебсайті зовнішньополітичного відомства з'явилися презентаційні матеріали щодо різних подій німецько-японського співробітництва за експертною участю колишніх прем'єр-міністрів, міністрів закордонних справ та міністрів

із питань економіки ФРН [2]. Головним завданням такого ресурсу було залучення німецьких ділових кіл до фінансової підтримки події, тому на вебсторінках розміщувалась інформація про переваги й перспективи участі в заходах такого рівня. Після відкриття року ФРН в Японії на вебсторінках розміщено матеріали про проведені заходи та повідомлення для преси про реакцію на події, фотогалерею, відео- й аудіоінформацію. Під час проведення року ФРН у Японії активно функціонували онлайн-ресурси для молодіжної аудиторії, де розміщено матеріали про Німеччину, символіку країни, культурні традиції та звичаї, надано послуги завантаження національних мелодій. Для висвітлення двосторонніх відносин між країнами й розв'язання проблем створено двосторонні онлайн-ресурси, зокрема тривалий час функціонували двосторонні вебсайти Франція-ФРН і Польща-ФРН, що містили інформацію про особливі політичні та історичні зв'язки між країнами, документи про співробітництво на всіх рівнях, а також посилання на вебресурси стосовно цієї тематики.

Наразі роль таких двосторонніх онлайн-ресурсів виконує портал Deutschland (deutschland.de), розроблений управлінням із питань преси та інформації при Федеральному уряді, на якому розміщено десятма мовами підбірку тематичної інформації, що також є додатковим джерелом матеріалів для наповнення й оновлення онлайн-ресурсів дипломатичних представництв у країнах перебування. Дотичними до названого онлайн-порталу можна вважати інший вебресурс управління з питань преси та інформації Федерального уряду, що 2002 р. передано Міністерству закордонних справ ФРН. Зокрема, ідеться про початкове довідникове друковане видання, а з 2004 р. – про повноцінну онлайн-версію «Факти про Німеччину», що подає інформацію 14 мовами (tatsachen-ueber-deutschland.de).

Подібну роль відіграли й онлайн-ресурси щодо проведення в Німеччині чемпіонату світу з футболу 2006 р. Онлайн-ресурси під слоганом «Німеччина – країна ідей та футбольних пристрастей» функціонували англійською, німецькою, китайською, японською, арабською, іспанською, французькою та португальською мовами й подавали інформацію про перебіг чемпіонату, результати ігор та інші події в межах змагань. На сайтах представлено офіційну інформацію щодо організації та проведення світового чемпіонату з футболу, тематичні матеріали про німецькі футбольні клуби, розвиток спорту у ФРН, подано підбірку тематичних сайтів із футбольної тематики, а також вебсторінки під рубриками «Знаєте Ви, що...», «Сайти для гостей ФРН», «Головні міста країни», «Кулінарні та туристичні особливості Німеччини» тощо.

Елементи стратегічних комунікацій закладено й у реалізацію іміджевої програми «Німеччина – країна ідей» (Land der Ideen, land-der-ideen.de), метою якої було репутаційне інформування світової громадськості про важливі події в країні, досягнення в науці та економіці, мистецтві й культурі. Основні положення програми були пов'язані з ключовими гаслами «Німеччина – країна ідей», «зроблено в Німеччині» та «країна поетів і мислителів», які підкреслювали досягнення, потужність й інноваційні здобутки країни та формували позитивний імідж держави на міжнародній арені. Розробником програми виступив уряд ФРН за підтримки президента ФРН Х. Кьолера, Федерального союзу розвитку німецької промисловості (BDI) та ділових кіл країни, а партнерами стали Міністерство закордонних справ ФРН, дипломатичні представництва країни за кордоном, Гете-Інститут, інформаційне агентство «Deutsche Welle» та Агентство німецької преси (DPA).

Продовженням іміджевої програми «Німеччина – країна ідей» стала міжнародна кампанія з просування країни як місця для навчання, що, починаючи з 2006 р., пройшла декілька трансформацій від Germany – Land of Ideas, Hi! Potentials – International Careers Made in Germany до Study in Germany – Land of Ideas, і для якої наразі розроблено окремий онлайн-портал study-in-germany.de та відкрито акаунти в соціальних медіа – Facebook, Instagram та YouTube; а також портал Make it in Germany (make-it-in-germany.com), який розміщує інформацію 14 мовами для тих, хто бажає переїхати до Німеччини.

Відзначимо, що з 2005 р. зовнішня культурна політика Німеччини отримала додатковий імпульс через трансформацію її стратегії на основі культурних та освітніх надбань держави, які спрямовані на подолання міжкультурних бар'єрів, налагодження діалогу, а також запобігання та вирішення конфліктів. З огляду на це, зовнішня культурна політика стала розглядатися як привабливе інвестування в майбутнє, що сприяє створенню позитивного образу Німеччини за кордоном.

Ефективність м'якої взаємодії в межах реалізації зовнішньополітичних ініціатив ФРН проявляється через посилення культурного й мовного впливу, розширення економічної співпраці та підвищення конкурентоспроможності німецької науки за рахунок притоку іноземного інтелектуального ресурсу. Використання м'яких впливів у всіх сферах зовнішньополітичної взаємодії формує цілісний образ привабливості країни на основі культурних досягнень, економічних здобутків і різноманітних партнерських ініціатив у різних регіонах світу. Додатковим інструментом стратегічних комунікацій ФРН стали

підтримка й розвиток просвітницьких організацій, які є прикладом ефективного розподілу повноважень у сфері розвитку культурних зв'язків між державними та недержавними інституціями. Чинні проєкти Міністерства закордонних справ ФРН спрямовані на активізацію просвітницької діяльності за кордоном, налагодження діалогу, розвиток обміну та співробітництва з іншими країнами, поширення ідей демократії в країнах перебування. Реалізація цих завдань зумовила появу широкої мережі німецьких культурних інституцій, серед яких можна виокремити мовно-культурну діяльність Гете-Інституту; фонд О. Гумбольта, який фінансує дослідницькі гранти висококваліфікованим іноземним та німецьким науковцям; інформаційний ресурс Німецької служби академічних обмінів (daad.de) у сфері співробітництва із закордонними вищими навчальними закладами; фонди Ф. Еберта, Ф. Науманна, К. Аденауера, Х. Зайделя, Х. Белля або Р. Люксембург, які через зв'язки з різними політичними партіями Німеччини також сприяють просуванню національних інтересів держави за кордоном.

У сфері культури широко відома діяльність Гете-Інституту, створеного для відновлення образу країни через популяризацію вивчення німецької мови як мови високої літератури, поезії, театру та сучасного кіно. Інститут через численні філії по всьому світу сприяє поширенню німецької культури з урахуванням національних особливостей країни перебування. Наприклад, у країнах, що розвиваються, діяльність інституту спрямована на модернізацію суспільства або відновлення національної інфраструктури. Зокрема, через реалізацію проєктів в африканських країнах започатковано процеси становлення громадянського суспільства, проведення майстер-класів і тренінгів для людей, які працюють у сфері культури. Отже, за допомогою культури Німеччині вдається просувати у світі власні ціннісні уявлення про демократію, громадянське суспільство та права людини [4; 5]. Зауважимо, що згадані вище фонди займаються також формуванням політичного порядку денного, публікуючи експертні коментарі щодо внутрішньої та зовнішньої політики ФРН й оновленої ролі Німеччини у світі.

Значний внесок у формування зовнішньополітичного образу держави здійснює Німецька служба академічних обмінів (DAAD), що надає гранти та стипендії для молодих людей, які шукають можливості навчання в Німеччині. Отже, країна намагається використовувати освіту як м'який інструмент просування національних інтересів, оскільки іноземні студенти «разом із наукою вбирають політичні ідеї, а академічний обмін впливає на формування політичної еліти, коли один чи два ключові контакти можуть

мати вагоме політичне продовження» [6]. Молоді люди, відвідавши Німеччину й отримавши натхнення від німецької культури, можуть стати провідниками німецьких ідей і політичної культури в країні їх походження й, можливо, зможуть зайняти високе становище у політичних колах. Отже, сучасна діяльність просвітницьких інституцій за кордоном здійснює вагомий вплив на просування привабливого образу Німеччини за кордоном та стала своєрідною візитною карткою держави.

Публічна дипломатія, яка трансформувалась у стратегічні комунікації, стали важливим інструментом роботи німецьких дипломатичних представництв, оскільки посольства заохочують до діалогу урядові, ділові, наукові кола, сприяють міждержавним контактам, культурним обмінам і двостороннім політичним й економічним відносинам. Відзначимо, що сучасна діяльність дипломатичних установ безпосередньо пов'язана з різноматичною онлайн-діяльністю, тому проявом активності Німеччини в інтернет-просторі стало формування зовнішньої політики в кіберсфері [7]. Суть такої стратегії від МЗС ФРН полягає в забезпеченні безпеки кіберпростору та стримуванні загроз від зростаючої цифровізації, гарантуванні основоположних прав людини щодо захисту конфіденційності, свободи думки та слова. Зовнішня політика держави у кіберсфері покликана координувати та просувати німецькі інтереси й ініціативи про кібербезпеку в таких міжнародних організаціях, як ООН, ОБСЄ, Рада Європи, ОЕСР та НАТО, а також пропагувати німецькі і європейські підходи до стандартизації й формування світового цифрового порядку денного. З огляду на це, із 2016 р. МЗС ФРН сформувало відділ стратегічних комунікацій, який здійснює активний діалог із внутрішньою та зовнішньою аудиторією з метою протидії російській пропаганді, боротьби з діяльністю ДАЄШ і подолання чуток про країну серед потенційних мігрантів [8].

Німецькі дипломати також долучилися до створення подкасту з питань зовнішньої політики Podcast vom Posten, що доступний на різних платформах – SoundCloud, Spotify, iTunes, RSS-канал, а також підтримують інтерактивний діалог з аудиторією за допомогою різних медіаплатформ, діяльність на яких об'єднана під єдиним заголовком Außenpolitik Live. Зокрема, проводяться громадські семінари Bürgerwerkstatt Außenpolitik [9], щорічні зустрічі щодо вивчення можливостей вирішити гострі кризові ситуації Open Situation Rooms та зустрічі дипломатів із населенням країни Außenpolitik Live – Diplomaten im Dialog [10] для пояснення зовнішньополітичної позиції Німеччини.

Із 2015 р. Міністерство закордонних справ Німеччини підтримує заходи в Естонії, Латвії та Литві, спрямовані на посилення стійкості

місцевих громад до цілеспрямованої дезінформації через організацію транскордонних семінарів, під час яких журналісти отримують практичний досвід роботи в державних медіаінституціях Німеччини. Із метою подолання чуток про країну серед нелегальних мігрантів до Європи розроблено онлайн-ресурс Rumours about Germany: facts for migrants (rumoursaboutgermany.info). У межах протидії діяльність ДАЄШ Німеччина бере участь у підтримці європейських зусиль для боротьби з неправдивими наративами, сприяє поглибленню міжнародної взаємодії в Близькосхідному регіоні та наголошує на успіхах міжнародної співпраці з урядом Іраку [8].

Тому Федеральне міністерство закордонних справ інтенсивно зосереджується на стратегічних комунікаціях і з середини 2016 р. доповнює щоденну пресу та взаємодію з громадськістю середньо- й довгостроковою комунікацією в країні та за кордоном. Сутність діяльності полягає в тому, щоб пояснити й поширити правдиву інформацію про Німеччину, зробити цінності та інтереси німецької зовнішньої політики видимими, а позицію зрозумілою як у цифровому просторі, так за безпосереднього контакту з власними громадянами та міжнародною спільнотою [11].

Особливість німецьких стратегічних комунікацій полягає в тому, що вони спрямовані не лише на зовнішню аудиторію, а й на взаємодію з німецькими громадянами. Внутрішня спрямованість визначається тим, що для просування зовнішньополітичних інтересів державі потрібна довіра громадян, що проявляється в слідуванні однаковим принципам як усередині країни, так і за кордоном, а також легітимність, яка полягає в ухваленні рішень, погоджених із власними громадянами. Тому діалог із громадянами у таких форматах як «Школа дипломатії» або «Ратуша-Дискусій» дає змогу співробітникам МЗС обговорювати актуальні теми й важливі події, щоб зміцнити базове розуміння зовнішньої політики та водночас створити обізнаність про складність і різноманітність дискусій про міжнародні питання. Крім того, започатковано формат YouTube-інтерв'ю «Дипломатія в діалозі» [12], коли відомі блогери ставлять запитання німецьким дипломатам щодо актуальних зовнішньополітичних тем. Взаємодія з різними цільовими групами відбувається також за допомогою інтерв'ю в чаті Let's Play на Twitch або Discord або спільного коментування подій CIV Summit на Rocketbeans TV [11; 13].

Із метою подолання викликів і загроз у сучасному медіапросторі з 2021 р. було започатковано стратегію цифровізації міністерства закордонних справ Німеччини [14], у межах якої до 2027 р. передбачається здійснити трансформацію комунікаційних робочих інструментів, які мають використовувати всі співробітники зовнішньополітичного відомства;

оновлення апаратного та програмного забезпечення для підтримки технологічного суверенітету, суверенітету даних, IT-безпеки й стійкості до кіберзагроз; удосконалення дипломатичної роботи через спрощення, стандартизацію, оптимізацію та автоматизацію діяльності; забезпечення належного доступу співробітників, а також внутрішніх і зовнішніх зацікавлених сторін до відповідних баз даних та знань; регулярний моніторинг для запровадження подальших технологічних, організаційних і соціальних інновацій у роботі МЗС Німеччини.

Щодо необхідності вдосконалення інструментів стратегічних комунікацій на рівні Німеччини свідчать також розпочата війна Росії проти України й безпекова нестабільність, яка охопила Європу та інші країни світу. Зокрема, за даними опитування, проведеного Центром військової історії та соціальних наук збройних сил Німеччини (ZMSBw), встановлено, що неоднозначне сприйняття відносин Німеччини з Росією в останні роки поступилося усвідомленню того, що Росія становить загрозу безпеці країни з 2022 р. Більшість вважає, що загрозу безпеці Німеччини становить модернізація російських збройних сил (67 %; +28 % у порівнянні з 2021 р.), зовнішня політика й політика безпеки Росії (66 %; +31 %), військові дії Росії в Україні (65 %; +31 %) і кібератаки з боку Росії (60 %; +10 %). На відміну від минулого року, більшість німецьких громадян виступає за обмеження економічних відносин з Росією (67 %; +40 %) і лише 12 % проти таких обмежень. Загарбницька війна Росії проти України також негативно впливає на відчуття особистої безпеки громадян у Німеччині, зокрема частка тих, хто відчуває особисту загрозу через війну в Європі, зростає втричі в порівнянні з попереднім роком – із 15 до 45 % [15].

У 2023 р. за ефективністю стратегічних комунікацій (Global Soft Power Index) Німеччина посіла третє місце у світі. Отже, Німеччина демонструє високу політико-економічну та безпекову стійкість і стабільність. Країна отримала найвищий бал за показниками майбутнього сталого розвитку, покращила показники урядування та підтримки людських цінностей. Результати показують, що Німеччина входить до трійки найкращих країн за показниками міжнародної активності й у сфері медіа та комунікацій. Німеччина є четвертою країною за якістю оцінки репутації у сфері ведення бізнесу й торгівлі та п'ятою – за показниками поширення власного впливу. Здатність Німеччини зберігати високий вплив м'якої сили, незважаючи на виклики, із якими вона зіткнулася, демонструє її надійність і стабільність. У порівнянні з іншими країнами, такими як США, Китай, Японія та Велика Британія, які можуть реагувати більш непередбачувано під час кризи, Німеччина довела, що є послідовним і надійним лідером у межах використання м'яких інструментів впливу [16].

На думку експертів Brand Finance, у середньостроковій перспективі Німеччина поступово може повернутися до вирішення кризових ситуацій інструментами жорсткої сили, тому що після початку російської війни проти України для Німеччини завершився період міжблокової поміркованості та пасивного нейтралітету. Серед чинників, які впливають на такі трансформації, називають енергетичну кризу, спричинену відмовою від російської нафти та газу з одночасним переходом від вугілля та атомної енергетики до відновлюваних джерел; економічну кризу внаслідок інфляції й санкцій проти Росії та Китаю; міграційну кризу, спричинену війною проти України в поєднанні з проблемами інтеграції біженців 2015–2016 рр.; соціальну кризу, що виникла внаслідок дефіциту соціального житла та браку робочої сили, що перешкоджає економічному зростанню й загострює соціальні конфлікти; посилення мілітаризації Німеччини на тлі військової підтримки разом зі США й Великою Британією постачання зброї Україні [16].

Відзначимо, що Німеччина має значний запас ресурсів м'якого впливу внаслідок усвідомлення значимості їх використання для виконання зовнішньополітичних завдань. Стратегічні комунікації Німеччини мають внутрішню й зовнішню спрямованість, а їх ефективність пов'язана зі свободою та вмотивованою діяльністю німецьких недержавних інституцій. Проте в процесі просування загальноєвропейських інтересів і захисту від гібридних загроз провідна роль ФРН дедалі більше досягається за допомогою використання жорстких методів управління й фінансово-економічної міці. Крім того, зовнішньополітичне відомство активізувало наявні комунікаційні інструменти, щоб покращити якість власної комунікації та протидіяти дезінформаційним кампаніям. Німеччина намагається балансувати між національними, загальноєвропейськими та міжнародними інтересами, що іноді призводить до зовнішньополітичних поступок і неоднозначного сприйняття позиції держави.

3. ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Наразі простежуємо тенденцію до посилення поєднання м'яких і жорстких методів реалізації зовнішньополітичних інтересів різних міжнародних акторів. За допомогою інструментів стратегічних комунікацій провідні держави намагаються підтримувати власний позитивний образ у різних регіонах світу, а також посилювати соціально-культурну взаємодію, що забезпечує високий рівень партнерства, якісне зростання економічних, політичних і гуманітарних зв'язків. Німеччина обрала для

себе збалансовану модель розвитку довірливих відносин із ключовими партнерами та спонукання до співпраці інших міжнародних акторів. З огляду на це, керівництво країни зосередилося на просуванні цінностей культурної політики Німеччини, що поєдналося з активною фінансово-економічною діяльністю та боротьбою з негативними наративами про країну. Німецькі просвітницько-культурні та експертні фонди сприяють формуванню позитивного сприйняття зовнішньої політики держави та поширенню національних політичних цінностей. Інституції, що займаються науковим співробітництвом і програмами обміну, розширюють кордони вивчення німецької мови та культури, зберігаючи незалежний характер щодо обрання засобів міжнародної популяризації країни. Важливою рисою стратегічних комунікацій ФРН стало те, що вони спрямовані не лише на зовнішню аудиторію, а й на німецьких громадян.

Одним із ключових випробувань для зовнішньої політики Німеччини з 2022 р. стала повномасштабна війна Росії проти України. Упродовж 2022 та 2023 рр. зовнішньополітична діяльність Німеччини зосереджена на підтримці територіальної цілісності та суверенітету України, сприянні розвитку демократії та економіки країни, а також боротьбі з російськими дезінформаційними кампаніями, спрямованими на дискредитацію політичних, економічних, безпекових та соціально-гуманітарних здобутків Німеччини. До повномасштабної війни Німеччина виступала за збільшення міжнародно-політичного тиску на Росію й активно сприяла розвитку політико-економічних відносин з Україною через ініціювання проєктів щодо використання відновлювальних джерел енергії або модернізації української економіки. Упродовж наступних років можна буде спостерігати зміну зовнішньополітичних пріоритетів як Німеччини, так і інших міжнародних акторів, а також посилення спільних міжнародних дій щодо протидії поширенню неправдивої інформації й об'єднання міжнародних зусиль щодо вдосконалення правового та технічного регулювання засобів спілкування зі зовнішньою й внутрішньою аудиторією.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Deutscher Bundestag (2002). Unterrichtung durch die Bundesregierung: *Bericht über den Stand der Entwicklung und Reformmassnahmen bei der medialen Aussenrepräsentanz*, №14/9502. URL: <https://dserver.bundestag.de/btd/14/095/1409502.pdf>
2. Bilgeri, A., Wolf A. (2004). *Diplomatie digital. Neue Kommunikationswege der internationalen Politik*, Barbara Budrich, Opladen, 124 p.

3. Auswärtiges Amt (2023). Eröffnung des regionalen Deutschlandzentrums. URL: <https://www.auswaertiges-amt.de/de/aussenpolitik/kultur-und-gesellschaft/strategische-kommunikation/rdz>
4. Goethe-Institut (2023). History of the Goethe-Institute. URL: <https://www.goethe.de/en/uun/org/ges.html>
5. Bundesregierung (2008). Rede von Bundeskanzlerin Dr. Angela Merkel beim Besuch der Zentrale des Goethe-Instituts in München, *Bulletin*, 88–1. URL: <https://www.bundesregierung.de/breg-de/service/bulletin/rede-von-bundeskanzlerin-dr-angela-merkel-796488>
6. Nye J. (2005). Soft Power and Higher Education. Forum for the Future of Higher Education. URL: <https://library.educase.edu/-/media/files/library/2005/1/ffp0502s-pdf.pdf>
7. Auswärtiges Amt (2022). Cyber-Außenpolitik. URL: <https://www.auswaertiges-amt.de/de/aussenpolitik/themen/cyber-aussenpolitik/cyber-aussenpolitik/216500>
8. Auswärtiges Amt (2018). Fake News, Bots und Provokationen – gezielte Desinformation im Internet. URL: <https://www.auswaertiges-amt.de/de/aussenpolitik/themen/desinformation-im-internet/2124796>
9. Auswärtiges Amt (2022). Bürgerinnen- und Bürgerdialoge: Die Veranstaltungen im Einzelnen mit Schwerpunktthemen. URL: <https://www.auswaertiges-amt.de/de/aussenpolitik/sicherheitspolitik/nationale-sicherheitsstrategie/sicherheitspolitische-deutschlandreise/2537586>
10. Auswärtiges Amt (2021). Außenpolitik Live. URL: <https://www.auswaertiges-amt.de/de/aamt/aussenpolitiklive>
11. Auswärtiges Amt (2023). Geheimdiplomatie? Nein, Strategische Kommunikation! URL: <https://www.auswaertiges-amt.de/de/aussenpolitik/kultur-und-gesellschaft/-/2238958>
12. Auswärtiges Amt (2021). Diplomatie im Dialog. URL: <https://www.auswaertiges-amt.de/de/aamt/aussenpolitiklive/03-diplomaten-im-dialog>
13. Auswärtiges Amt (2020). Von Bots, Trollen und Elfen – Desinformation als gesamtgesellschaftliche Herausforderung. URL: <https://www.auswaertiges-amt.de/de/aussenpolitik/kultur-und-gesellschaft/desinformation/2238984>
14. Auswärtiges Amt (2021). Digitalisierung im Auswärtigen Amt. Unsere Strategie bis 2027. URL: <https://www.auswaertiges-amt.de/blob/2504934/b3c1bcb0e194ae750edcd-c90ae4497e9/digitalisierungsstrategie-data.pdf>
15. Bundeswehr (2022). Zeitenwende im verteidigungspolitischen Meinungsbild: Bevölkerungsbefragung. URL: <https://zms.bundeswehr.de/de/zeitenwende-im-verteidigungspolitischen-meinungsbild-5497508>
16. Brand Finance (2023). Global Soft Power Index. URL: https://brandirectory-live-public.s3.eu-west-2.amazonaws.com/reports_free/brand-finance-soft-power-index-2023.pdf

Матеріал надійшов до редакції 30.01.2023 р.